

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, академіка НААН,
директора Інституту агроекології і природокористування НААН,

ДРЕБОТ ОКСАНИ ІВАНІВНИ

на дисертаційну роботу

Лабенка Олександра Миколайовича

**на тему: «Формування фінансової політики
природокористування в Україні»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність дослідження фінансової політики природокористування обумовлена необхідністю пошуку ефективних інструментів та механізмів для раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. У сучасних умовах глобальних екологічних викликів, змін клімату та зростання населення, виникає нагальна потреба у вдосконаленні системи фінансового регулювання природокористування. Фінансова політика має відігравати ключову роль у формуванні стійкого розвитку та збереженні природного середовища для майбутніх поколінь. Розробка та впровадження ефективних фінансових інструментів можуть сприяти зниженню екологічних ризиків, стимулюванню «зелених», екологічно дружніх інвестицій та підтримці інноваційних проектів у сфері природокористування.

Оскільки природні ресурси є обмеженими і часто знаходяться під загрозою виснаження, важливим завданням стає розробка політики, яка б забезпечила їх збереження та стале використання. Фінансова політика природокористування повинна включати комплекс заходів, спрямованих на стимулювання економічної діяльності, що не завдає шкоди навколишньому середовищу, а також на підтримку проектів з відновлення та збереження природних ресурсів.

Сучасні екологічні проблеми, такі як забруднення повітря, води та ґрунтів, вимагають системного підходу до їх вирішення. Це включає використання фінансових механізмів, таких як податкові стимули, екологічні фонди, зелені облігації та інші інструменти, які можуть забезпечити необхідні ресурси для реалізації природоохоронних заходів. Крім того, міжнародний досвід показує, що впровадження ефективної фінансової політики природокористування може сприяти економічному зростанню шляхом залучення інвестицій у зелені технології та розвиток відновлюваних джерел

енергії.

З огляду на зазначене, вважаємо дисертаційне дослідження Олександра Лабенка виконане на тему: «Формування фінансової політики природокористування в Україні» є своєчасним та актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації Олександра Лабенка мають належний ступінь наукової обґрунтованості, що обумовлено узагальненням та аналізом значної кількості наукових публікацій з питань формування фінансової політики природокористування, екологічного та природоресурсного оподаткування, бюджетних видатків та інвестицій проекти з охорони довкілля.

Дисертантом досягнуто основну мету дослідження – обґрунтування та розробка теоретичних і методологічних основ, а також надання практичних рекомендацій для формування та впровадження фінансової політики природокористування.

У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження, зокрема діалектичного, ретроспективного, монографічного, логічного узагальнення та абстракції, аналізу та синтезу, а також методи математичної статистики, зокрема економіко-математичне моделювання.

Обґрунтованість наукових положень докторської дисертації підтверджується її зв'язком з науковою темою Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ключові напрями розвитку сільського господарства та сільських територій через співробітництво в цілях розвитку: допоміжне дослідження стратегії співробітництва в галузі розвитку сільського господарства України» (акт про впровадження/використання результатів дисертаційного дослідження від 01.02.2024 р.).

Результати досліджень сформовані за результатами дисертаційного дослідження в частині обґрунтування фінансових механізмів природокористування, рекомендації розбудови інституційного забезпечення фінансової політики природокористування та платежів за екосистемні послуги використовуються в навчальному процесі під час викладання дисципліни «Фінанси природокористування» студентам ОС «Магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» в Національному університеті біоресурсів і природокористування України (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10.08.2023р.).

Департаментом видатків виробничої сфери Міністерства фінансів України впроваджено результати дисертаційного дослідження, зокрема,

визначення чинників впливу на обсяги викидів шкідливих речовин в атмосферу та моделювання видатків бюджету на цілі, що сприятимуть зменшенню забруднення (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 02.02.2024р.).

Інформаційну базу дисертаційної роботи становили наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Державної служби статистики України, офіційних інформаційних ресурсів міжнародних організацій, що регламентують діяльність підприємств державної і комунальної власності, матеріали міжнародних і регіональних науково-практичних конференцій, матеріали періодичних видань та електронні матеріали засобів масової інформації, результати соціально-економічних досліджень аналітичних центрів, результати власних досліджень.

Наукові положення, результати, висновки дисертаційного дослідження підтверджуються публікаціями у наукових виданнях та їх апробацією на українських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Аналіз дисертаційної роботи, розроблених і представлених в ній наукових положень та рекомендацій дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості згідно встановлених вимог та відповідність дисертації Олександра Лабенка спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій дослідження. Достовірність результатів дослідження, висновків і рекомендацій, які містяться в дисертаційній роботі в цілому є достатньою. Дослідження автором наукової проблеми базується на аналізі наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчих актів Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України, матеріалів Державної служби статистики України, офіційних інформаційних ресурсів міжнародних організацій, що регламентують діяльність уряду, місцевих органів самоврядування, матеріалів періодичних видань та електронних засобів масової інформації, результатів соціально-економічних досліджень аналітичних центрів. Зроблені дисертантом висновки в повній мірі відображають основні положення проведеного дослідження та результати їх впровадження у діяльність місцевих органів влади, підприємств комунальної власності, аналітичних центрів, вищих навчальних закладів та публікацією матеріалів дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Серед найбільш важливих теоретичних та практичних наукових результатів дисертаційної роботи, які характеризують наукову новизну та особистий внесок

дисертанта можна відзначити наступні:

- заслуговує на підтримку узагальнення думок вчених щодо трактування економічної сутності, і структурної побудови визначення фінансової політики та вперше запропоновано визначення поняття «фінансова політика природокористування» як сукупність комплексу заходів, спрямованих на регулювання фінансового сектору, принципів та функцій формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів на міжнародному, державному та місцевому рівнях, з урахуванням специфічних (притаманних процесу природокористування) підходів задля досягнення стійкості, екологічної стабільності, соціальної справедливості та адаптації до екологічних та природних викликів. Визначення базується на сутнісно-функціональних особливостях визначення фінансової політики та її орієнтація на природокористування, в основі якого лежить сталий розвиток (с. 35-47);

- удосконалено концептуальні засади парадигми фінансової політики природокористування, які розкриваються через сукупність інструментів, які дозволяють сформувати підґрунтя пріоритетних напрямів її реалізації, а саме: система оподаткування, система фінансування, участь громадськості, стимулювання інновацій та регулювання ринку (с. 60-62). Розроблено наукові підходи до визначення фінансових пріоритетів парадигми сталого розвитку, які, на відміну від нині відомих, розглядаються як науково-теоретичний базис формування та реалізації фінансової політики природокористування (с. 62-63);

- уточнено поняття фінансового потенціалу держави, яке на відміну від існуючих дозволяє трактувати його як комплексне поняття, яке відображає наявні та можливі до мобілізації фінансові ресурси і включає в себе формування, розподіл, перерозподіл, використання, накопичення та збільшення фінансових активів держави в контексті забезпечення сталого розвитку, з метою забезпечення екологічної стійкості та благополуччя суспільства (с. 64-72);

- науковий інтерес представляють: систематизація чинників сприяння стратегічному плануванню та фінансуванню природокористування шляхом виокремлення сутнісно-типологічних груп, що дозволить реалізувати цілісний механізм фінансової політики на засадах сталого розвитку (с. 74-75);

- варто відзначити розроблені підходи до формування і реалізації фінансової політики природокористування, що враховують особливості природокористування на державному і місцевому рівнях та сприятимуть оптимальному використанню фінансових інструментів для регулювання природокористування (с. 83-89). Набули подальшого розвитку обґрунтування інституційних передумов еволюції фінансової політики природокористування за допомогою систематизації ключових викликів для людства в сфері

природокористування, що сприятиме, удосконаленню її методичного інструментарію (с. 90-92). Запропоновано науково-теоретичне обґрунтування стратегічних пріоритетів формування інвестиційного забезпечення природокористування на засадах сталого розвитку у розрізі ефективної системи оподаткування, механізмів фінансування, стандартів і нормативів, інновацій та прозорості, що сприятиме збалансованому використанню природних ресурсів і забезпеченню їх належної якості на виконання плану післявоєнної відбудови (с. 145-155);

- вперше, із застосуванням емпіричного аналізу сформульовано і обґрунтовано методичні рекомендації щодо впровадження принципів фінансової політики в систему природокористування, які передбачають забезпечення інноваційного підходу до управління природними ресурсами, який враховує наступні елементи: специфіку національної економіки; екологічне законодавство; стійкість і адаптивність; практична інтеграція; міжсекторальний підхід (с. 159-161);

- розроблено підходи до класифікації фінансових інструментів регулювання природокористування шляхом формування матриці узгодження фінансових інструментів та видів природокористування з прийняттям до уваги нормативно-правового регулювання, економіки та екологічних пріоритетів країни, що обумовить їх цільове спрямування в реалізації стратегії сталого розвитку (с. 174-181);

- картографічний метод дозволив виявити особливості фінансового механізму природокористування, що відрізняється від існуючих підходів можливістю візуалізувати відслідковування бюджетних видатків на охорону навколишнього середовища, екологічних податків та ресурсних платежів. За результатами аналізу встановлено, що попри загальне зниження цих показників, їхня пропорційна структура залишається незмінною в областях України і можна зробити висновок про стабільність фінансової політики в галузі природокористування та підкреслює необхідність акцентувати увагу на існуючих механізмах управління природними ресурсами, незважаючи на повномасштабне вторгнення росії (с. 320-321);

- набула подальшого розвитку формалізація обґрунтування інвестиційної стратегії держави в частині фінансування видатків на охорону навколишнього природного середовища з використанням економіко-математичного моделювання залежності викидів забруднюючих речовин від обсягу видатків державного бюджету на охорону НПС, інвестицій за даним напрямком, та надходжень від екологічного податку, що сприятиме удосконаленню методичного інструментарію механізму інвестиційного забезпечення (с. 241-244);

- розроблено механізм прогнозування впливу інвестицій на обсяги забруднення атмосферного повітря, що сприятиме зменшенню екстерналій за результатами такого процесу (с. 237-238, 244-245);

- розвинуто методичні підходи щодо проведення експерименту застосування механізму платежів за екосистемні послуги (схематично) на території типового старостату (села), що надають можливість масштабувати даний платіж для збалансування потреб громади та бізнесу за критерієм самоорганізації (с.295-324);

- систематизація інституційної структури природоохоронної інфраструктури у ЄС, США та Україні в частині використання ними фінансових інструментів, це сприятиме адаптації найкращих практик розвинених країн в управлінні фінансовою політикою природокористування за ознаками відповідальності та використання фінансового механізму (с.324-331).

Наведені у дисертаційній роботі обґрунтування положень наукової новизни результатів дослідження, авторські публікації, практичні впровадження підтверджують відповідність висновків та результатів дисертації Олександра Лабенка вимогам щодо їх новизни та достовірності.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях і рефераті. Основні положення та результати дисертації опубліковано в 30 наукових працях, 26 статтях у наукових фахових виданнях, серед них 6 статей у виданнях, проіндексованих в наукометричних базах *SCOPUS* та *Web of Sciences*. Ознайомлення зі змістом наукових праць свідчить про повноту відображення в них основних положень та результатів дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в роботі, викладені в рефераті, який за своїм змістом відповідає дисертації. В рефераті розкрито мету, завдання і зміст дослідження, наукову новизну, апробацію основних наукових результатів та їх практичну значимість.

Одержані здобувачем результати, в значній мірі, висвітлюють теоретичні та практичні питання формування фінансової політики природокористування.

Значущість висновків, результатів дослідження здобувача для науки і практики. Наукова цінність дисертаційного дослідження полягає у можливості застосування розроблених у дисертації методологічних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і в практичній діяльності. Результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми – результати дослідження спрямовані на комплексне вирішення проблем природокористування через вдосконалення фінансової політики, що дозволить досягти балансу між економічним розвитком і збереженням природного середовища.

Теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи, що розкривають сутність фінансової політики природокористування, мають практичне значення для реалізації дієвої фінансової політики природокористування урядом, місцевими органами самоврядування та підвищення результативності впливу податкового регулювання стану природокористування.

Основні наукові результати дисертаційної роботи використано в роботі Міністерства фінансів України, органів місцевого самоврядування, що підтверджено відповідними довідками про впровадження.

Положення дисертаційної роботи використано в освітньому процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10.08.2023 р.).

Висновок про відповідність дисертації встановленим правилам і вимогам. Матеріал дисертаційної роботи Олександра Лабенка викладено логічно, що забезпечило в цілому вирішення поставлених завдань відповідно до визначеної теми. Дисертаційне дослідження за своїм змістом, основними науковими положеннями, висновками та практичними рекомендаціями є завершеною науковою працею. За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає поставленим вимогам до докторських дисертацій. Виклад матеріалу дисертації подається обґрунтовано, розділи дисертаційної роботи взаємопов'язані між собою, висновки й пропозиції випливають із змісту дисертації.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій. Дисертаційна робота Олександра Лабенка відповідає принципам академічної доброчесності. Академічний плагіат, фабрикації чи фальсифікації в докторській дисертації та наукових працях, що розкривають результати наукових розвідок автора, відсутні. Ступінь самостійності дослідження підтверджується відсутністю ознак плагіату. Використання положень, праць та висловлювань інших авторів мають відповідні посилання на першоджерела, ознак академічного плагіату не виявлено, що дозволяє зробити висновок про дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в процесі дисертаційного дослідження, та їх практичне значення, слід відзначити деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження, зокрема:

1. Дисертаційне дослідження спрямоване на формування фінансової політики природокористування. Так, в п.2.2 (с. 159-161) дисертант навів систематизовані принципи фінансової політики природокористування. Варто відзначити, що доцільно було б детальніше розкрити саме функції системи фінансів природокористування у формуванні фінансової політики.

2. В роботі проаналізовано еволюційний розвиток провідних міжнародних заходів, які мали вплив на розвиток фінансової політики природокористування (с. 89-92), зокрема Кіотський протокол, Паризька угода, та обґрунтовано їх релевантність з фінансовими заходами впливу на політику природокористування (с. 92-93). Водночас на с. 41-42 описані й інші, сучасніші заходи реалізації фінансової політики природокористування країнами Організації співробітництва та економічного розвитку (OECD), Саміт лідерів Великої 20-ки в Осаці (с. 64) тощо. На нашу думку, варто було б охарактеризувати значимість всіх наведених в роботі міжнародних заходів в поясненні впливу на формування фінансової політики природокористування.

3. В п.1.2. с. 62-63 автор розкриває пріоритети фінансової політики природокористування в процесі прийняття фінансових рішень та підкреслює, що дотримання кожного з пріоритетів сприятиме ефективності реалізації фінансової політики природокористування. Однак, важливо було б навести рекомендації щодо дотримання наведених принципів в ході формування і реалізації фінансової політики природокористування.

4. В п. 4.1 дисертації (с. 234-251) запропонований механізм економіко-математичного моделювання з використанням методу кореляційно-регресійного аналізу залежності викидів забруднюючих речовин від обсягу видатків державного бюджету на охорону НПС, інвестицій за даним напрямком, та надходжень від екологічного податку, що сприятиме удосконаленню методичного інструментарію механізму інвестиційного забезпечення. При цьому варто було б збільшити кількість років в ретроспективі для моделювання більш точного прогнозу.

5. В дисертації автором на с. 192 запропоновано схему бюджетно-податкового механізму регулювання природокористування, а на с. 195 наведено схему механізму податкового регулювання природокористування. Вважаємо, що доцільно було б ці дві схеми вказаних механізмів об'єднати в один так як бюджетно-податковий механізм вже відображає податкову складову такого механізму. Зазначене уточнення дозволило б більш обґрунтовано пояснити як механізм дії зазначеного бюджетно-податкового механізму.

Зазначені зауваження не знижують достатнього наукового рівня дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Загальна оцінка дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Лабенка Олександра на тему: «Формування фінансової політики природокористування в Україні» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що у сукупності дозволяють вирішити важливе завдання – розробка теоретико-методологічних положень та практичних механізмів формування фінансової політики природокористування, обґрунтування науково-методичного інструментарію та рекомендацій щодо їх реалізації органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Дисертаційну роботу виконано на високому рівні, її результати мають наукову новизну і практичне значення. За змістом реферат відповідає положенням дисертації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані в наукових фахових виданнях, доповідалися на науково-практичних конференціях. Дисертаційне дослідження відповідає обраній темі, розкриває її та підтверджує, що автор вирішив поставлені у роботі завдання.

Дисертація відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог про оформлення дисертації» та відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор, Лабенко Олександр Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**директор Інституту агроекології і
природокористування НААН
доктор економічних наук, професор,
академік НААН України**

